

Добренко О.О.

Методологічні підходи до державного регулювання професійного ринку праці

Добренко Олег Олегович, аспірант

Бердянський університет менеджменту і бізнесу, м. Бердянськ, Україна

Анотація. Зробити аналіз методологічних підходів до державного регулювання професійного ринку праці. Виявити вплив класичного підходу та неокласичних ринкових теорій на регулювання ринку праці. Дослідити математичні концепції економічної рівноваги, сутність кейнсіанського підходу, концепції природного рівня безробіття, концепції адаптивних очікувань та концепції раціональних сподівань.

Ключові слова: класичний підхід, неокласичні ринкові теорії, математичні концепції економічної рівноваги, кейнсіанський підхід, концепція природного рівня безробіття, концепція адаптивних очікувань, концепція раціональних сподівань.

Постановка проблеми. В економічних теоріях загальна проблема регулювання ринку праці за певними професіями і кваліфікацією посідає центральне місце у реалізації державної соціальної політики. Це пов'язано з тим, що у досягненні економічної рівноваги знаходиться стан професійного ринку праці, який забезпечує достатньо ефективний рівень зайнятості за відповідними професійними групами для даних соціально-економічних умов розвитку країни, що дозволяє здійснювати відповідну державну соціальну політику. В основі сучасних підходів державного регулювання професійного ринку праці знаходяться два методологічних підходи, які базуються або на класичних, або кейнсіанських економічних теоріях.

Виклад основного матеріалу. Класичний підхід. Він заснований на визнанні головної ролі самого ринку, який об'єктивно сам все врегулює, в тому числі створює рівні важливі співвідношення попиту й пропозиції робочої сили відповідних професій на ринку праці. Наукове осмислення регулюючої ролі ринку почалося за часів А. Сміта (1723-1790 рр.), коли він обґрунтував концепцію «економічної» людини і дійшов висновку, що головним мотивом діяльності людини є економічний інтерес, її природне бажання поліпшити свій добробут. Він першим сформулював, що в умовах децентралізованої економіки продавці та покупці можуть задовольнити свої потреби завдяки системі ринкових цін на робочу силу, побудованій на законі попиту та пропозиції, який регулює ринкові відносини до досягнення рівноважного стану [2, С. 77-402].

Однією з основних неокласичних ринкових теорій є монетаризм, лідером якої визнано Мілтона Фрідмена (1921р.). Він виступав проти втручання держави в економіку і державних заходів стимулювання попиту, розглядаючи його в якості загрози вільному ринку. М. Фрідмен піддав критиці різноманітні форми державного регулювання, протиставляючи йому діяльність у сфері приватного бізнесу. Він підкреслював, що централізоване державне управління, ухвалення рішень на вершині державної піраміди неминуче придушує свободу економіки. Державний сектор повинен бути якомога меншим. Але найважливішим принципом він вважав емпіричну перевірку будь-яких теоретичних постулатів. М. Фрідмен довів, що недостатня кількість грошей в обігу обов'язково призведе до кризи виробництва і безробіття, а надлишкова – до інфляції. Він запропонував поступово вводити до обігу таку кількість грошей, яка з одного боку сприяла б розширенню виробництва і зайнятості, а з іншого – не змінювала б вартості грошей та не впливала на ціни. Тому для готівки М. Фрідмен запропонував темп приросту на рівні 3% на рік, для безготівкових грошей – 1%. Тобто загальний щорічний приріст грошової маси має дорівнювати 4-5%. Це ті самі відсотки, які мають обмежувати середньорічні темпи інфляції, щоб

запобігти її посиленню. Відповідно з головними положеннями монетаризму пропозиція грошей є вирішальним чинником короткострокових коливань ВВП, довгострокових коливань цін, а звідси – зайнятості [5, С. 787-891].

Отже, монетаристи стверджують, що конкурентна ринкова система забезпечує високий ступінь макроекономічної стабільності, гнучкість цін і заробітної плати, яку забезпечує ринкова система, веде до того, що коливання сукупного попиту впливатиме на ціни продукції і ресурсів, а не на рівень виробництва і зайнятості. Система вільного підприємництва, на думку монетаристів, спроможна забезпечити значну макроекономічну стабільність, а державне втручання через дискретну фіскальну і монетарну політику посилює нестабільність системи, насамперед, циклічні коливання. Державне регулювання вважається бюрократичним, неефективним, шкідливим для індивідуальної ініціативи, нерідко містить політичні помилки, які дестабілізують економіку. Монетаристи вважають, що держава створює негнучкість, яка послаблює здатність ринкової системи забезпечувати стабільність. Отже, якщо уряд не втручається в економіку, то ринкова система забезпечує макроекономічну стабільність. Проблема полягає в тому, що внаслідок державного втручання в економіку, уряд заохочує і посилює негнучкість заробітної плати і цін, які втрачають властивість до зниження. Тобто держава, здійснюючи фіскальні і монетарні заходи, незважаючи на благородну мету, посилює нестабільність.

Заслужують на увагу математичні концепції економічної рівноваги. Серед них найбільш відома математична теорія економічної рівноваги, яка була створена французьким вченим Леон Марі Еспрі Вальрасом (1834-1910 рр.). Рівновагу він розглядав як певний стан, за умов якого ефективний попит і пропозиція виробничих послуг є рівними. У своїй праці «Елементи чистої політичної економії» (1874 р.) Л. Вальрас є основою математичної моделі поклав ринковий підхід до економічних явищ, відповідно з якими виробництво і споживання виявляються пов'язаними за допомогою ринків виробничих послуг та споживчих продуктів. Він неодноразово наголошував на тому, що рівноваги в економіці можна досягнути лише через ринковий механізм, основним інструментом якого є ціна [1, С. 71-153].

Ірвінг Фішер (1867-1947) у своїй економіко-математичній моделі класичної ринкової рівноваги вважав, що саморегулювання ринку праці здійснюється через кількість грошей в обігу, а звідси – через зайнятість [4, С. 71-153].

Відповідно до класичного підходу ринок праці розвивається і функціонує на основі цінової рівноваги, основним регулятором в ньому виступає ціна робочої сили (заробітна плата). За допомогою її регулюється попит і пропозиція на ринку праці. Безробіття неможливе, якщо

на ринку праці існує рівновага. Рівноважна ставка зарплати і рівноважний рівень зайнятості даного виду праці визначаються на перетині кривих пропозиції і попиту.

Монетаристи, відводячи головну роль регулювання зайнятості та ринку праці, виходять із стабільності структури цін на робочу силу. Прихильники монетаризму виступають проти повної зайнятості, ратують за природний рівень безробіття, який визначається законом попиту та пропозиції і не спричиняє підвищення цін. Нерівновагу на ринку праці підсилюють: встановлення державою мінімального рівня зарплати; діяльність профспілок; відсутність інформації про вакансії. Для врівноваження повинні використовуватися інструменти грошово-кредитної політики. Наприклад, скорочення податків на підприємства, що призводить до розширення виробничих потужностей та зростання зайнятості.

Кейнсіанський підхід. Він відводить державі головну роль у регулюванні ринку праці. Засновником цього підходу є Джон Мейнард Кейнс (1883-1946 рр.). Дж. Кейнс не тільки сформулював новий напрям економічної теорії, а створив теорію державного регулювання економіки. Аналізуючи споживання, накопичення, зайнятість, інвестиції та інші, він прагнув встановити причинно-наслідкові зв'язки на макrorівні. Дж. Кейнс піддав критиці положення Ж.Б. Сея, що пропозиція створює попит, звернув увагу на те, що схильність до споживання не обов'язково дорівнює одиниці. Він показав, що неможливо стимулювати інвестиційні процеси через постійне зниження норми процента, тому що існує певна межа, нижче якої заощадження не можуть бути передані у позичку. Дж. Кейнс довів неможливість автоматичного зрівнювання попиту та пропозиції. За його теорією ефективний попит відповідає національному доходу, який відповідно витрачається на споживання та накопичення і складається з витрат суспільства на споживчі блага та з виробничого попиту, тобто з інвестицій [3, С. 137, 141, 336].

Кейнсіанці розглядають ринок праці як явище фундаментальної нерівноваги, виступаючи з ідеєю, що немає механізму, що гарантує повну зайнятість. Безробіття виникає через відсутність синхронності в рішеннях про заощадження та інвестиції. Зарплата не може виступати регулятором ринку, ним є держава, яка, здійснюючи регулювання сукупного попиту, може звести нанівець нерівновагу на даному ринку.

Історія втручання держави у функціонування ринку праці та регулювання зайнятості має кілька основних етапів. Так, до першої половини XIX ст. політика держави на ринку праці мала переважно репресивний характер, а саме заборона робочих об'єднань та страйків. Починаючи з другої половини XIX ст., внаслідок реальної загрози революції, держава переглядає свою політику на ринку праці. З цього часу починається історія створення трудового законодавства: регулюючи ті чи інші сторони соціально-трудових відносин, держава дедалі більше впливає на ринковий механізм. Спочатку регулювання державного ринку праці поширюється виключно на регулювання умов продажу робочої сили (заборона дитячої праці, обмеження тривалості робочого дня, вимоги щодо безпеки праці, захист від незаконних звільнень). У подальшому держава законодавчо закріплювала розмір мінімального рівня оплати праці, компенсацій, пов'язаних з трудовою діяльністю; додаткових виплат.

Даний етап вважається економістами найбільш результативним для професійних спілок у боротьбі за права найманих працівників. Проте підприємці, інтереси

яких зачіпало державне втручання у роботу ринку праці, у різний спосіб протидіяли зростанню впливу держави шляхом лобювання власних інтересів через парламент та за допомогою преси. За таких умов влада не наважувалася провести реформування трудового законодавства, а обрала більш гнучку політику. Починаючи з 30-х рр. XX ст. держава виступає посередником між професійними спілками та роботодавцями. Ця функція держави зберігається й донині – найбільш гострі конфлікти на ринку праці вирішуються за участю держави. На початку 50-х рр. XX ст. і до теперішнього часу вплив держави на ринок праці стає все більш помітним – це захист від безробіття, професійна підготовка і перепідготовка кадрів, жорсткий контроль за умовами і безпекою праці, обмеження на расові дискримінації, періодичний перегляд розмірів заробітної плати залежно від рівня життя. Тобто під впливом держави, на підставі пізнання ринкових регуляторів професійного ринку праці, йде формування ефективної зайнятості. Поряд з цим широко використовуються нові концепції регулювання ринку праці.

Багатьма економістами, з посиланням на сутність концепції природного рівня безробіття, яку сформулював А. Філіпс, робиться висновок про певний рівень незайнятого населення, нижче якого стимулюється галопуюча інфляція. Таким рівнем визнано, як правило, інтервал від 3 до 5%. Природному рівню безробіття відповідає ситуація, коли кількість людей, що шукають роботу, приблизно дорівнює кількості вільних робочих місць. Концепція природного рівня безробіття трансформувалася у два варіанти: адаптивних очікувань, раціональних очікувань.

Концепція адаптивних очікувань базується на суб'єктивних оцінках економічної ситуації робітниками і підприємцями. Вона припускає, що у короткостроковому періоді часу інфляція і безробіття обернено пропорційні, а у довгостроковому – співіснують. Припустимо, в країні існує природний рівень безробіття, що дорівнює 4%. Уряд наприклад, схоче скоротити безробіття і проведе політику розширення сукупного попиту шляхом впровадження стимулюючої фінансової і грошової політики (знижує податки і впроваджує політику «дешевих» грошей). Збільшення грошової маси в країні, при незмінному рівні виробництва, веде до зростання цін на продукцію та відповідно до підвищення прибутку підприємців, а звідси – зростанню номінальної заробітної плати робітників. Підприємці відреагують на приріст прибутку розширенням виробництва і створенням додаткових робочих місць. Безробітні, ототожнюючи підвищення заробітної плати із зростанням її купівельної спроможності, активно почнуть шукати роботу. Як наслідок, ділова активність в економіці зростає. З часом робітники і підприємці збагнуть, що припустилися помилки у своїй оцінці економічної ситуації. Робітники побачать, що хоча її номінальна заробітна плата і зросла, але інфляція знизила її реальну купівельну спроможність. Вони почнуть вимагати підвищення зарплати. Підприємці зі свого боку стануть більш обережними у своїх інвестиційних витратах. Тому прихильники теорії адаптивних очікувань прийшли до висновку, що в довгостроковому періоді часу оберненої залежності між безробіттям і інфляцією, про яку говорив А. Філіпс, не існує.

Концепція раціональних сподівань ґрунтується на переконанні, що люди поводяться раціонально. Учасники ринкового процесу збирають і осмислюють інформацію для формування сподівань стосовно грошових інтересів. Якщо, наприклад, власники цінних паперів очікують

зниження курсів на фондовій біржі, то вони продають свої акції. Якщо споживачі дізнаються про те, що очікується зростання споживчих цін, то окремі з них про запас купують споживчі товари, щоб випередити зростання цін. Ці сподівання спричиняють розширення ринкового попиту, що знову зумовлює зростання споживчих цін. У такій же закономірності знаходяться ціна робочої сили, зайнятість і вибір робочого місця.

З розвитком економічних теорій відбувається зміна уявлень про поведінку людини від егоїстичної «економічної людини А. Сміта», людини як живої істоти, наділеної розумним пізнанням А. Шопенгауера (1788-1860) до сучасного уявлення про людину постіндустріального суспільства. Визнано, що у відносинах між роботодавцем і працівником сучасна поведінка людини все більше формується під впливом соціальних, психофізіологічних і психологічних чинників. У зв'язку з цим виникають потреби у почутті належності до колективу відповідних професійних груп, до високої організаційної їх культури. Це трактується суспільством і менеджерами як прийняття здебільшого філософії та ідеології керування, визнання цілісних орієнтацій, вірувань і, водночас, норм. Тобто проблема зайнятості за відповідними професіями і кваліфікацією тепер розглядається як мотивована поведінка людини, що забезпечує, з одного боку, задоволеність людини як процесом праці, так і її результатом. З другого боку, дослідження високопродуктивної праці стає можливим шляхом додержання норм у широкому їх розумінні.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии // М.: ЭКСМО-Пресс, 1993. – С.71 – 153.
Val'ras L. Jelementy chistoj politicheskoj jekonomii [Elements of pure political economy] // M.: EKSMO-Press, 1993. – S.71 – 153.
2. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег // Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Сочинения // М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 480-786.
Kejns Dzh. Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg [General Theory of Employment, Interest and Money] // Petti V., Smit A., Rikardo D., Kejns Dzh., Fridmen M. Klassika jekonomicheskoy mysli: Sochinenija. – M.: JeKSMO-Press, 2000. – S. 480-786.
3. Сей Ж.Б. Трактат политической экономии или простое изложение способа, которым образуются, распределяются и потребляются богатства // М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 230-258.
Sej Zh.B. Traktat politicheskoj jekonomii ili prosteje izlozhenija sposobu, kotorym obrazujutsja, raspredelajutsja i potreblajutsja bogatstva

Тобто йдеться про необхідність більш широкого застосування у соціально-трудових відносинах сучасного економіко-правового напрямку теорії інституціоналізму. І хоча інституціоналізм як самостійний напрям економічної думки сформувався на початку ХХ століття, зростаючий інтерес до нього виникає саме сьогодні. Це пояснюється, по-перше, тим що сучасні ринкові умови потребують різного ступеня регулювання процесів макроекономічної ситуації в залежності від фази розвитку (від зростання до фінансової кризи і навпаки). По-друге, економіко-правовий підхід дозволяє виробникам визначитись у прийнятті оптимального рішення. Наприклад, збільшити виробництво продукції і при цьому порушити екологічну рівновагу, за що заплатити відповідні штрафи, або зменшити обсяги виробництва чи запровадити відповідні заходи екологічного захисту і понести додаткові грошові витрати.

Висновки. Таким чином, в статті була зроблена спроба проаналізувати методологічні підходи до державного регулювання професійного ринку праці. В роботі було виявлено вплив класичного підходу та неокласичних ринкових теорій на регулювання ринку праці.

Також, було досліджено та систематизовано теоретичну сутність математичної концепції економічної рівноваги, сутність кейнсіанського підходу, концепції природного рівня безробіття, концепції адаптивних очікувань та концепції раціональних сподівань та їх вплив на сучасний розвиток проблем державного регулювання професійного ринку праці.

- [Treatise of political economy or simple presentation method, which formed, distributed and consumed wealth] // M.: EKSMO-Press, 2000. – S. 230-258.*
4. Фишер И. Покупательная сила денег, ее определение и отношение к кредиту, проценту и кризисам. – М.: Фин. Изд-во, 1925. – С. 177-159.
Fisher I. Pokupatel'naja sila deneg, ee opredelenie i otnoshenie k kreditu, procentu i krizisam [Purchasing power of money, its definition and relation to credit, interest and crises] // M.: Fin. Izd-vo, 1925. – S. 177-159.
5. Фридмен М. Количественная теория денег // Классика экономической мысли: Сочинения. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 787-891.
Fridmen M. Kolichestvennaja teorija deneg [Quantity theory of money] // Klassika jekonomicheskoy mysli: Sochinenija. – M.: EKSMO-Press, 2000. – S. 787-891.

Dobrenko O.O. Methodological approaches to state regulation of professional labour market

Abstract. Make an analysis of the methodological approaches to the state regulation of professional labor market. Reveal the influence of classical and neoclassical approach to market regulation theories of the labor market. Explore the mathematical concept of economic equilibrium, the essence keynesian approach, the concept of natural rate of unemployment, the concept of adaptive expectations and the concept of rational expectations.

Keywords: *classical approach neoclassical market theory, mathematical concept of economic equilibrium, keynesian approach, the concept of the natural rate of unemployment, the concept of adaptive expectations, the concept of rational expectations.*

Добренко О.О. Методологические подходы к государственному регулированию профессионального рынка труда

Аннотация. Проанализировать методологические подходы к государственному регулированию профессионального рынка труда. Выявить влияние классического подхода и неоклассических рыночных теорий на регулирование рынка труда. Исследовать математические концепции экономического равновесия, сущность кейнсианского подхода, концепции естественного уровня безработицы, концепции адаптивных ожиданий и концепции рациональных ожиданий.

Ключевые слова: *классический подход, неоклассические рыночные теории, математические концепции экономического равновесия, кейнсианский подход, концепция естественного уровня безработицы, концепция адаптивных ожиданий, концепция рациональных ожиданий.*